

Az elektronikus információszolgáltatás új módjai a Francia Nemzeti Könyvtárban

Az eddigi történések

A Francia Nemzeti Könyvtárban (*Bibliothèque nationale de France = BnF*) 1995-ben jött létre a Tudomány és Technológia Osztály (továbbiakban TT Osztály), hogy gyűjtse és őrizze a dokumentumokat az egész nemzet számára a mérnöki tudományok terén. Mérete és költségvetése a kezdetektől fogva lehetővé teszi, hogy a BnF az ország egyik legfontosabb kutatókönyvtárává váljon. 2009 pedig a nagy változások éve a könyvtár történetében: új elektronikus információszolgáltatási koncepciót fogadtak el, amelynek lényege a nyilvános, a falakon túlnyúló szolgáltatások nagymérvű kibővítése, a legnagyobb francia tartalomszolgáltatóvá válás.

Az elektronikus információszolgáltatásnak természetesen volt előzménye a BnF-ben. A Gallica, a franciák elektronikus könyvtára a 90-es évek elejétől létezik: a kurrens és nem kurrens digitális dokumentumokat szolgáltatja, az Europeana legfontosabb francia együttműködő partnere. Az eltelt 15 évben sokféle projektben sok dokumentumot digitalizáltak, a Gallica olyan enciklopédikus könyvtár, amely a legnagyobb francia írók és gondolkozók műveit mutatja be a világnak. Ezért főleg francia nyelvű dokumentumokat tartalmaz. Gazdag tudományos, történelmi és kulturális tartalma folytán nagyon népszerű a felhasználók körében. 2007-ben úgy döntöttek, hogy 2008–2010 között a digitalizálás mértékét növelik: az évi 6000 dokumentumról áttérnek az évi 100 000-re, és e nagy mennyiségnek kb. 40%-át jó minőségű OCR feldolgozásnak vetik alá. A dokumentumokat könyvtárosok válogatják ki, a feldolgozást külső partnerek végzik automatikus szkenneléssel (a törékeny darabok kivételével), a létrejött képfájlokat szövegfájlokba konvertálják és OCR-ezik. Az utolsó munkafolyamatokat ismét könyvtárosok végzik: a metaadatokat elhelyezik a BnF katalógusában és gondoskodnak a megjelenítésről a Gallica honlapján.

A Gallica a gyűjtemények szerzői jog alá már nem eső darabjait tette 2008-ig hozzáférhetővé. 2008-tól azonban Bruno Racine-nak, a könyvtár elnökének döntése értelmében már szerzői jog alá eső művek is elérhetők. Ennek érdekében a könyvtár szerzőkkel és kiadókkal kötött szerződéseket: a könyvek kereshetők a Gallicában és a metaadatoktól link vezet a kiadó kereskedelmi honlapjára, ahonnan a dokumentum teljes szövege beszerezhető. A kísérletet 2008-ban indították, de úgy döntöttek, hogy a továbbiakban a program sok ezer monográfiát tartalmaz majd.

Új technikai megoldásokat is bevezettek a jobb használhatóság érdekében: találati listák ikonképekkel való ellátása, az oldalak vízjelzése a jogosulatlan használat megakadályozására, flash technológiára alapuló új megjelenítési módszerek, a letöltés sebességének javítása.

2008-ig a TT Osztály csaknem kizárólag nyomtatott dokumentumokat szerzett be, évi mintegy 8000 könyvet és 1800 folyóiratot. Az elektronikus információt az egész könyvtár speciális költségvetési keretből szerezte be. A TT Osztálynak nem volt lehetősége saját gyarapítási politikát folytatni. 2009-ben változás állt be, a TT Osztály saját kerettel rendelkezik és a kiadókkal önállóan tárgyal két fő cél megvalósítása érdekében:

- ritka elektronikus dokumentumok gyűjtése,
- a gyűjteményekhez való hozzáférés bővítése.

Elektronikus gyűjtemények kialakítása

Az első cél a BnF nemzeti szerepének erősítése a távolról is hozzáférhető e-book-gyűjtemények kialakításában. A könyvtár felhasználóinak ugyanis 90%-a az Île-de-France régióban (Párizsi Régió) él és dolgozik, főleg a felsőoktatásban tevékeny tudósok, kutatók, ők ritkán jutnak hozzá az értékes

gyűjteményekhez, mert intézményeik maguk nem képesek ezeket előfizetni.

A könyvtár megbeszéléseket folytatott a felsőoktatási könyvtárak képviselőivel, illetve a francia felsőoktatási elektronikus információszolgáltató konzorcium (francia EISZ) vezetőivel és minden résztvevő fontosnak tartotta azt a tényt, hogy a BnF a költséges gyűjtemények beszerzésével hozzájárul a nemzeti elektronikus információs politika hatékony megvalósításához. Abban is megegyeztek, hogy kizárólag a BnF felhasználói élvezik az új kínálat előnyeit.

2009 júliusában a BnF a *Springer* kiadóval kötötte meg első szerződését a 2005 és 2008 között kiadott e-bookok gyűjteményére. A második szerződés az *Elsevier* kiadói csoport 1995–2008 között megjelentetett elektronikus könyveire vonatkozott. Az e-book-gyűjtemények a kiadók szolgáltató felületén érhetők el, de a BnF saját tárhelyén is elhelyezi őket. A BnF jogosultságot szerzett a dokumentumok terjesztésére saját szolgáltatás keretében.

Hasonló modelleket dolgoznak ki a folyóiratok esetében is. 2007-ben megvették az *Elsevier* archívumokat is és most a BnF ezek legnagyobb francia repozitóriuma.

A 2009-ben és 2010-ben megjelenő összes e-bookra is megkötötték már a szerződéseket mindkét kiadóval. A TT Osztály könyvtárosai számára nagy kihívást jelentenek ezek a szerződések, mivel megszűnik a nyomtatott gyűjteményekkel való munka.

A második cél a BnF nemzeti információszolgáltató szerepének erősítése mind a tudósok, mind az egyszerű polgárok számára. Itt is az elektronikus forma élvez előnyt, 2009-től kezdődően három év alatt kb. 1500 folyóirat esetében teljesen áttérnek az elektronikus formára.

Új úton a reprográfiai szolgáltatás

A BnF 2004-ben hozta létre sokszorosító szolgáltatását, mert a kiadók részéről nagy volt az igény kereskedelmi célú, főleg illusztrált anyagok másolatainak beszerzésére. Valójában nem a hagyományos nyomtatott anyagok kiterjedt reprográfiai szolgáltatását kívánták létrehozni, hanem speciális kiadói igényeket elégítettek ki jó minőségű képekkel.

Ez egy ideig jól működött, de a költségvetési keretek szűkülésével a könyvtár rászorult új bevételi források felkutatására. Ezért tanulmányt készítettek új struktúra, új célok, új jövő megteremtésére. Jelenleg a szolgáltatás tevékenységeinek felét a könyvtári gyűjtemények megőrzése teszi ki: sérült dokumentumok szkennelése, melyek aztán a szerzői jogtól függően a Gallicában teljesen nyilvánosan elérhetők lesznek vagy megvásárolhatók a képbankból. A szolgáltatási tevékenységek másik felét fogja az új stratégia megváltoztatni. Eddig a felhasználók saját másolatukat közvetlenül kérték a *Reprográfiai szolgáltatástól*. Sok volt az adminisztrációs költség és nagyon késedelmes a teljesítés.

A tanulmányban kiemelték azt, hogy sok kereskedelmi társaság érdekelt a könyvtár nagyon értékes gyűjteményeinek terjesztésében és hamarosan megkötik velük a szerződéseket. Maga a *Reprográfiai szolgáltatás* csak a jó minőségű faksimilék előállítására koncentrál.

A diverzitás most a szabály: a már szkennelt dokumentumokra más érvényes, mint a még nem szkenneltre. A már digitalizált dokumentumokat mások is szolgáltatathatják, a többi a könyvtár szakembereire vár. Ambíciózusak a tervek: a tételenkénti átlagosan 41 napi feldolgozási időt 5 napra szeretnék csökkenteni 2011 októberére.

Új dokumentumszolgáltató?

A hatalmas elektronikus könyvtár gyors fejlesztésének új perspektívái és a másolatküldés átalakítására és felgyorsítására irányuló szigorú új reformok miatt előtérbe kerültek az INIST-tel folytatott könyvtárközi kölcsönzésre és dokumentumszolgáltatásra vonatkozó tárgyalások. A BnF és az INIST között általános szerződések álltak fenn a dokumentumküldésre vonatkozóan 2005-től, de a valóságban nem igazán működtek: 2006-ban az INIST 150 kérést teljesített kevesebb, mint 1000 euró értékben. A BnF új megbeszéléseket indítványoz az INIST felé. Hasonló megbeszéléseket terveznek a CNRS-szel való együttműködést illetően.

/COLINMAIRE, Hervé: Science and technology at the Bibliothèque nationale de France: a new policy, a new electronic library and a new access to information. = Interlending & Document Supply, 38. köt. 1. sz. 2010. p. 22–25./

(Burmeister Erzsébet)